

باسمه تعالی

# احکام خمس

برگرفته از جلد اول رساله آموزشی

احکام و مسائل شرعی مطابق با فتاوی حضرت آیت الله العظمی خامنه ای مدظله العالی



دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه ای

۱. معنای خمس..... ۵

۲. وجوب خمس..... ۵

۳. منابع هفتگانه خمس..... ۶

۴. بخشی از آثار سوء عدم پرداخت خمس..... ۶

خمس درآمد..... ۷

۱. معنای درآمد..... ۷

۲. انواع درآمد..... ۷

۳. نمونه‌هایی از موارد عدم انطباق درآمد..... ۷

۱. میراث..... ۷

۲. مهریه..... ۸

۳. هبه و هدیه..... ۸

۴. جایزه..... ۹

۵. وقف..... ۹

۶. حقوق شرعی..... ۹

۷. هزینه‌ی درآمد..... ۹

۸. مال مخمس..... ۹

۹. بیمه..... ۹

۱۰. کمک هزینه‌ی تحصیلی..... ۹

۱۱. قرض..... ۱۰

۴. معنای مؤونه..... ۱۰

۵. حدود مؤونه..... ۱۰

۱. نیاز..... ۱۰

۲. مخارج سالانه..... ۱۱

۳. اتحاد در سال..... ۱۱

۴. تناسب با شوون..... ۱۱

۵. فعلیت در مصرف..... ۱۱

۶. مؤونه‌یی که از نیاز خارج شده..... ۱۲

۷. پول فروش مؤونه و سود حاصل از افزایش قیمت آن..... ۱۲

۸. نمونه‌هایی از موارد عدم انطباق مؤونه..... ۱۳

۱. سرمایه ..... ۱۳
۲. ابزار و آلات کار ..... ۱۴
۳. رشد و نمو سرمایه ..... ۱۴
۴. پس انداز ..... ۱۴
۵. مطالبات ..... ۱۵
۶. طلای مسکوک ..... ۱۵
۷. حقوق بازنشستگی ..... ۱۵
۸. کفن ..... ۱۵

۹. نمونه‌هایی از موارد انطباق مؤونه..... ۱۶

۱. کالاهای مصرفی بی دوام و با دوام ..... ۱۶
۲. مایحتاجی که از درآمد تدریجی تهیه می‌شود ..... ۱۶
۳. پرداخت بدهی ..... ۱۷
۴. پیش پول اجاره و مانند آن ..... ۱۷

۱۰. نحوه‌ی محاسبه‌ی خمس درآمد و پرداخت آن..... ۱۸

۱. زمان تعلق خمس ..... ۱۸
۲. کسر هزینه‌ی درآمد ..... ۱۸
۳. عدم تعلق خمس درآمد به مؤونه (هزینه‌ی سالانه) ..... ۱۸
۴. کسر مؤونه‌ی سال از درآمد همان سال ..... ۱۸
۵. عدم اشتراط صرف مؤونه از درآمد به نداشتن مال دیگر ..... ۱۹
۶. داشتن حساب سال خمس ..... ۱۹
۷. تعیین مبدأ سال خمس ..... ۱۹
۸. آزادی در انتخاب سال خمس ..... ۲۰
۹. نحوه‌ی محاسبه‌ی خمس سرمایه و پرداخت آن ..... ۲۰
۱۰. شک در صحت محاسبه‌ی خمس درآمد ..... ۲۰
۱۱. شک در پرداخت خمس ..... ۲۱
۱۲. مصالحه ..... ۲۱
۱۳. دستگردان ..... ۲۱

خمس معدن - گنج - مال حلال مخلوط به حرام - مصرف خمس - مسایل متفرقه‌ی خمس..... ۲۲

۱. خمس معدن ..... ۲۲
۲. گنج ..... ۲۲

۲۲	..... مال حلال مخلوط به حرام
۲۳	..... مصرف خمس
۲۴	..... مسایل متفرقه‌ی خمس

## ۱. معنای خمس

خمس در لغت به معنی یک پنجم است، و در اصطلاح یکی از واجبات مهم مالی در دین اسلام به شمار می‌رود، و عبارت است از مالی که هر فرد واجد شرایط به نسبت یک پنجم طبق ضوابط خاصی باید بپردازد.

### توجه:

- مالیاتی که حکومت جمهوری اسلامی بر اساس قوانین و مقررات وضع می‌کند، هر چند پرداخت آن بر کسانی که قانون شامل آنان می‌شود واجب است، و مالیات پرداختی هر سال از مؤونه‌ی همان سال محسوب است، ولی از خمس (سهمین مبارکین) محسوب نمی‌شود، بلکه بر آنان دادن خمس درآمد سالانه‌شان در زاید بر مؤونه‌ی سال به طور مستقل واجب است.

## ۲. وجوب خمس

وجوب خمس از ضروریات اسلام است و انکار آن اگر به انکار رسالت یا تکذیب پیامبر اکرم اسلام (ص) یا وارد کردن نقصی به شریعت منجر شود باعث کفر و ارتداد است.

### توجه:

- صرف عدم توانایی یا دشواری پرداخت خمس، موجب فراغت ذمه و سقوط تکلیف نمی‌شود، بنابراین افرادی که خمس بر آنها واجب است ولی تاکنون آن را نپرداخته‌اند و در حال حاضر هم توانایی پرداخت آن را ندارند و یا بر آنها دشوار است واجب است هر زمانی که توانایی پرداخت بدهی خمس داشتند آن را بپردازند. این افراد می‌توانند با دست‌گردان مبالغ بدهی خود با ولی امر خمس یا وکیل او، آن را به تدریج بر حسب استطاعت خودشان از جهت مقدار و زمان ادا نمایند.
- تأخیر پرداخت خمس از سال خمسی به سال دیگر جایز نیست، هر چند هر وقت آن را بپردازد ادای بدهی حاصل می‌شود.
- هرگاه به مال شخص غیر بالغ خمس تعلق بگیرد (مثل این که معدن یا حلال مخلوط به حرام باشد) بر ولی شرعی او پرداخت آن واجب است، مگر خمس سود حاصل از تجارت با اموال او یا منافع کسبش که پرداخت آن بر ولی واجب نیست، بلکه بنابر احتیاط (واجب) در صورتی که سود به دست آمده باقی بماند ادای خمس آن بر خود طفل بعد از رسیدن به سن تکلیف واجب است.
- خمس فقط بر شخصیت‌های حقیقی (شخص یا اشخاص) واجب است، و بر شخصیت‌های حقوقی از قبیل دولتها و حکومتها، مؤسسه‌ها و بانکها و مانند آن واجب نیست، بنابراین اگر مؤسسه‌ی منفعتی ببرد لازم نیست بعد از کسری مخارج سالانه، خمس منافع را بپردازد. بله، اگر انواع آن شخصیت حقوقی ملک اشخاص حقیقی بوده باید خمس آن منفعت را بپردازد.

## ۳. منابع هفتگانه خمس

خمس در هفت چیز واجب است

۱. درآمد (منافع کسب و کار).
۲. معدن.
۳. گنج.
۴. مال حلال مخلوط به حرام.
۵. جواهراتی که با غواصی از دریا به دست می‌آید.
۶. غنائم جنگی.
۷. زمینی که کافر ذمی از مسلمانان می‌خرد.

## ۴. بخشی از آثار سوء عدم پرداخت خمس

۱. پرداخت نکردن خمس بدون عذر حرام است.

۲. اگر میت وصیت کند که مقداری از دارایی او به عنوان خمس پرداخت شود یا ورثه یقین پیدا کنند که وی مقداری خمس بدهکار است تا وصیت میت و یا خمسی را که بر عهده دارد از ماترک او ادا نکنند نمی‌توانند در ترکه‌ی او تصرف نمایند، و تصرفات آنان قبل از عمل به وصیت وی یا پرداخت دین او نسبت به مقدار وصیت یا دین در حکم غصب است و نسبت به تصرفات قبلی نیز ضامن هستند.

# خمس در آمد

توجه:

- بر هر فرد واجد شرایط واجب است خمس درآمد مازاد بر مؤونه‌ی خود را پرداخت کند.

## ۱. معنای درآمد

منظور از درآمد در این جا، مال و ثروتی است که از راه فعالیتهای اقتصادی به دست می‌آید، و به اصطلاح عنوان کسب در آن دخالت دارد.

## ۲. انواع درآمد

۱. درآمد کشاورزی که از راه فعالیتهای کشاورزی به دست می‌آید.
۲. درآمد بازرگانی که از راه فعالیتهای تجاری و بازرگانی به دست می‌آید.
۳. درآمد املاک که از راه اجاره‌ی اعیان به دست می‌آید، مثل درآمدی که از راه اجاره‌ی سرمایه‌های مستغلاتی از قبیل خانه، اتومبیل و مانند آن یا تولیدی از قبیل دستگاه تراش فلزات، ماشین جوراب بافی و مانند آن به دست می‌آید.
۴. درآمد حقوقی که افراد از راه اجاره‌ی نفس (خدمات) دریافت می‌دارند، مثل حقوق و مزدی که استاد با تدریس یا مهندس با فعالیتهای فنی یا کارگر با کارهای ساده دریافت می‌دارد، و همچنین هر فرد دیگری که نیروی انسانی خود را در اختیار دیگری می‌گذارد و در برابرش مزد و حقوق می‌گیرد.

## ۳. نمونه‌هایی از موارد عدم انطباق در آمد

### ۱. میراث

۱. ارث و پول فروش آن خمس ندارد، هر چند قیمت آن افزایش یافته باشد، مگر این که آنرا به قصد تجارت و زیاد شدن قیمت نگهداری کند که در این صورت، پس از فروش بنا بر احتیاط واجب باید خمس ارزش افزوده آن پرداخت شود.
۲. ارثی که به فرزندان صغیر می‌رسد خمس ندارد ولی از سود حاصل از ارث، آن مقدار که تا زمان رسیدن به بلوغ شرعی در ملک آنان باقی می‌ماند بنا بر احتیاط بر هر یک از آنان واجب است که بعد از رسیدن به سن تکلیف، خمس آن را بپردازند.

برگرفته از جلد اول رساله آموزشی - مطابق با فتاوی حضرت آیت الله العظمی خامنه ای

## ۲. مهریه

مهریه خمس ندارد و در عدم وجوب خمس آن، فرقی بین مهریه مدت‌دار و بدون مدت و بین پول نقد و کالا وجود ندارد.

## ۳. هبه و هدیه

۱. هبه و هدیه خمس ندارد، هر چند احتیاط (مستحب) این است که اگر از مخارج سال زیاد بیاید، خمس آن پرداخت شود.
۲. تحقق عنوان هبه و هدیه تابع قصد دهنده است، بنابراین نفقه‌یی که انسان از طرف پدر یا برادر یا یکی از اقوام دریافت می‌کند در صورتی هبه و هدیه محسوب می‌شود که پرداخت کننده، آن دو را قصد کرده باشد.
۳. وسایلی که از طرف پدر و مادر و یا دیگران به شخص اهدا می‌شود خمس به آن تعلق نمی‌گیرد، هر چند این وسایل مورد نیاز او یا مناسب شأن عرفی او نباشد. بله، اگر هدیه دادن چنین اشیایی خارج از شأن پدر و مادر باشد، مؤونه‌ی آنان محسوب نمی‌شود و باید خمس آن را بپردازد.
۴. پدری که به دخترش یک واحد مسکونی به عنوان جهیزیه‌ی عروسی‌اش بخشیده، اگر هبه‌ی واحد مسکونی به دختر، عرفاً مطابق شأن پدر محسوب شود و در بین سال خمس‌ی بخشیده باشد دادن خمس آن واجب نیست.
۵. چیزی که بنیاد شهید به خانواده‌های عزیز شهدا هدیه می‌کند خمس ندارد ولی در سود حاصل از آن اگر از مؤونه‌ی سال زیاد بیاید خمس واجب است، همچنین آنچه به فرزندان عزیز شهدا توسط بنیاد مذکور اهدا می‌شود خمس ندارد ولی از سود حاصل از آن، آن مقداری که تا زمان رسیدن به بلوغ شرعی در ملک آنان باقی می‌ماند بنا بر احتیاط بر هر یک از آنان واجب است که بعد از رسیدن به سن تکلیف خمس آن را بپردازند.
۶. بخشش صوری و به قصد فرار از خمس است، خمس دارد، بنابراین زن و شوهری که پیش از رسیدن سال خمس‌ی، اقدام به هدیه کردن سود سالانه‌ی خود به یکدیگر می‌کنند تا خمس به اموال آنها تعلق نگیرد بایستی خمس آنچه به همدیگر می‌بخشند را بپردازند. (با این کار، خمس واجب از آنان ساقط نمی‌شود).
۷. پول فروش هبه و هدیه خمس ندارد، هر چند قیمت آن افزایش یافته باشد مگر این که آن را به قصد تجارت و زیاد شدن قیمت نگهداری کند که در این صورت، پس از فروش بنا بر احتیاط واجب باید خمس ارزش افزوده آن پرداخت شود.
۸. عیدی کارمندان (آنچه از پول نقد و اجناس که دولت در ایام عید به کارمندان خود به عنوان عیدی می‌دهد) خمس ندارد، هر چند تا سر سال باقی بماند. بلی اگر اجناس به قیمت کمتری در اختیار کارمندان قرار گیرد، از آن جا که در واقع قسمتی از اجناس از سوی دولت مجانی و قسمتی در برابر پول، داده شده، فلذا از کالای باقیمانده به نسبت مقداری که پول در برابر آن پرداخت شده واجب است که خمس آن پول را بپردازند.



## ۴. جایزه

جایزه‌هایی که توسط بانکها و صندوق‌های قرض الحسنه و مانند آن به افراد پرداخت می‌شود خمس ندارد.

## ۵. وقف

اعیان موقوفه (مثل زمین وقفی) مطلقاً خمس ندارد، حتی اگر وقف خاص باشد. ثمره و نمای آن هم مطلقاً خمس ندارد.

## ۶. حقوق شرعی

حقوق شرعی (مثل خمس و زکات) که از طریق مراجع به طلاب محترمی اهدا می‌شود که مشغول تحصیل در حوزه‌های علوم دینی هستند خمس ندارد.

## ۷. هزینه‌ی درآمد

آنچه را که انسان از درآمد سال برای به دست آوردن درآمد از کارهای تجاری و غیر آن مصرف می‌کند از قبیل هزینه‌های انبارداری، حمل و نقل، وزن کردن، واسطه‌ی معامله و مانند آن، از درآمد همان سال استثنا می‌شود و خمس ندارد.

## ۸. مال مخمس

مالی که یک‌بار خمس آن داده شود دیگر خمس به آن تعلق نمی‌گیرد، بنابراین اگر در سال جدید مصرف نشود و باقی بماند دوباره خمس ندارد.

## ۹. بیمه

پولی که شرکتهای بیمه بر اساس قرارداد برای جبران خسارت یا هزینه‌ی درمان و مانند آن به فرد بیمه شده پرداخت می‌کنند خمس ندارد.

## ۱۰. کمک هزینه‌ی تحصیلی

کمک هزینه‌ی تحصیلی که به دانشجویان از طرف وزارت آموزش عالی پرداخت می‌شود خمس ندارد. بده، کسانی که بورسیه شده اند و از همان دوران دانشجویی حقوق می‌گیرند، به حقوق آنها خمس تعلق می‌گیرد.

## ۱۱. قرض

مالی که قرض گرفته می‌شود خمس ندارد، مگر آن مقدار که اقساط آن تا سر سال خمسی از منفعت کسب پرداخت شده است، بنابراین اگر شخصی مبلغی را قرض بگیرد و نتواند آن را قبل از آن سال ادا کند لازم نیست خمس آن را بدهد، ولی اگر از درآمد سال خود قسطهای آن را بپردازد و عین مالی که قرض گرفته هنگام رسیدن سال خمسی نزد او باقی باشد واجب است که خمس آن را به میزان اقساطی که پرداخت نموده بپردازد.

### توجه:

- همانطوری که قبلاً گفتیم در خمس درآمد، مؤونه استثنا می‌شود و خمس ندارد.

## ۴. معنای مؤونه

منظور از مؤونه در این جا هزینه‌ی سالانه است (نه هزینه‌ی درآمد) و عبارت است از مخارجی که فرد برای اصلاح امر معاش و معاد خود و خانواده تحت تکفل خویش مصرف می‌کند، مثل مخارج و هزینه‌های خوراک، پوشاک، مسکن، اثاث خانه، وسیله‌ی نقلیه، کتاب، مسافرت‌های متداول، صدقات، جوایز، نذورات، کفارات، مهمانیها و غیره.

## ۵. حدود مؤونه

۱. نیاز.

۲. مخارج سالانه.

۳. اتحاد در سال.

۴. تناسب با شوون.

۵. فعلیت در مصرف.

### ۱. نیاز

هر نوع مخارجی را مؤونه نمی‌گویند، بلکه مخارجی که در اصلاح امر معاش و معاد به آن نیاز است، بنابراین هزینه‌ی اشیا و کالاهایی که مورد نیاز نیست را نمی‌توان مؤونه قلمداد کرد، و از این قبیل است پولی که هزینه‌ی خرید وسایل حرام، مثل انگشتر طلای مردانه، آلات لهو و لعب، ابزار قمار و مانند آن می‌شود.

## ۲. مخارج سالانه

منظور از مؤونه، مخارج روزانه یا ماهانه‌ی شخص نیست، بلکه مخارج سالانه است، لذا خمس درآمدی محاسبه می‌شود که زائد بر احتیاجات سالانه‌ی زندگی شخص باشد.

## ۳. اتحاد در سال

میزان در مؤونه، مخارجی است که در طی سال از درآمد همان سال کسر شده به مصرف می‌رسد نه سال قبل و بعد، بنابراین اگر در یک سال درآمدی عاید نشد نمی‌تواند مؤونه‌ی آن سال را از درآمدهای سال قبل و بعد کسر کند.

## ۴. تناسب با شوون

معیار در مؤونه، هزینه‌ی متعارفی است که افراد نسبت به شرایط خویش دارند، بنابراین از یک سو محدود به لوازم ضروری و احتیاجات اولیه نیست و از سوی دیگر شامل مخارجی که ولخرجی، اسراف و تبذیر یا اضافه بر شوون است از قبیل جهازه‌ها و خرجهای تشریفاتی در مجالس عروسی و سوگواری و مهمانی و مانند آن نمی‌شود.

## ۵. فعلیت در مصرف

مقصود از مؤونه، مخارجی است کم یا زیاد که فرد برای خود و خانواده تحت تکفل خویش مصرف می‌کند و شامل مخارجی که فعلاً مصرف نکرده نمی‌شود هر چند اگر مصرف می‌کرد اضافه بر شوون عرفی و اجتماعی او نمی‌بود، بنابراین فردی که زندگی را بر خود سخت گرفته و آنچه که متناسب با شوون خود و خانواده‌اش است را تهیه نمی‌کند مجاز نیست آن مقداری که می‌توانست خرج کند و نکرده را مؤونه به حساب آورد.

### توجه:

- طلایی که شوهر برای همسرش می‌خرد اگر به مقدار متعارف و مناسب شأن او (شوهر) باشد، از مؤونه محسوب می‌شود و خمس ندارد.
- اگر شخصی برای آینده‌ی فرزندانش با این که خودش در طبقه‌ی اول زندگی می‌کند اقدام به ساختن طبقه‌ی دوم کند در صورتی که ساختن طبقه‌ی دوم برای آینده‌ی فرزندانش در حال حاضر از مخارج متناسب با شأن عرفی وی محسوب شود آنچه به مصرف رسانده است خمس ندارد و در صورتی که این چنین نباشد و در حال حاضر هم، نه خودش و نه فرزندانش به آن نیاز ندارند، پرداخت خمس آن واجب است.
- اگر شخصی ملکی را به قیمت بالایی بخرد و مبلغ زیادی هم خرج اصلاح و تعمیر آن کند و بعد آن را به فرزند غیر بالغ خود هبه و به طور رسمی به اسم او نماید، در صورتی که آنچه را برای خرید ملک و اصلاح و تعمیر آن صرف کرده از درآمدهای سال باشد و بخشش آن ملک به فرزندش در همان سال و متناسب با شأن عرفی او باشد خمس ندارد و در غیر این صورت واجب است خمس آن را بدهد.

- مبالغی را که انسان برای امور خیریه، مانند کمک به مدارس، آسیب دیدگان از سیل و مانند آن انفاق می‌کند، از مخارج سال انفاق محسوب می‌شود و خمس ندارد.

## ۶. مؤونه‌یی که از نیاز خارج شده

مؤونه‌یی که از نیاز خارج شده، مثل خانه‌ای که شخص آن را برای سکونت ساخته یا خریده و بعد به علت سکونت در ساختمان‌های دولتی به آن نیاز ندارد

۱. از درآمد سال یا درآمدی که خمس ندارد یا خمس آن پرداخت شده تهیه گردیده: خمس ندارد.
۲. از محل درآمدی که خمس به آن تعلق گرفته و پرداخت نشده تهیه گردیده: باید خمس پولی که در تهیه‌ی آن هزینه شده را بدهد.

## ۷. پول فروش مؤونه و سود حاصل از افزایش قیمت آن

آنچه در مورد «مؤونه‌یی که از نیاز خارج شده» گفتیم در مورد «فروش مؤونه» نیز جاری است، بنابراین خانه، ماشین و لوازم مورد نیاز انسان و خانواده‌ی او که از درآمد بین سال یا با پولی که خمس آن داده شده یا خمس نداشته (مثل ارث و هبه) تهیه شده است و بر اثر ضرورت و یا به منظور تبدیل به جنس بهتر یا هر علت دیگر فروخته شده، پول فروش آن و همچنین سود حاصل از افزایش قیمت آن خمس ندارد. بلی اگر لوازم را از محل درآمدی که خمس به آن تعلق گرفته ولی پرداخت نشده تهیه کرده باید خمس پولی که در تهیه‌ی آن هزینه شده را بدهد، هر چند آن لوازم را نفروشد.

**توجه:**

- فردی که وسیله‌ی نقلیه‌ی خود را می‌فروشد:
- الف) اگر وسیله‌ی نقلیه او جزو مؤونه بوده (یعنی برای استفاده‌ی شخصی و رفع نیازهای زندگی و جزو احتیاجات مناسب با شأن عرفی شخص بوده): پول فروش آن حکم پول فروش مؤونه را دارد که قبلاً گفته شد.
- ب) و اگر برای کار کردن بوده، در صورتی که آن را با عین درآمدی که خمس به آن تعلق گرفته ولی پرداخت نشده خریده: باید خمس تمام پول فروش را بپردازد.

## ۸. نمونه‌هایی از موارد عدم انطباق مؤونه

### ۱. سرمایه

الف) سرمایه‌یی که با کسب و کار (اعم از حقوق و غیره) به دست آمده، خمس دارد، بنابراین کسی که مالی را به عنوان سرمایه‌ی مضاربه به دیگری می‌دهد واجب است خمس آن را بپردازد، همچنین سود حاصل از تجارت با سرمایه، هر مقدار که صرف مؤونه‌ی زندگی شود خمس ندارد و آنچه از مخارج سال زیاد بیاید خمس دارد.

#### توجه:

- فردی که قطعه‌ی زمینی را از درآمد سال خود خریده تا آن را بفروشد و پولش را صرف ساخت خانه کند واجب است خمس آن را بپردازد.
- فردی که خانه‌ی چند طبقه ساخته یا تهیه کرده تا بعضی از طبقات آن را اجاره دهد و اجاره‌ی آن را صرف هزینه‌های زندگی کند، باید خمس درآمدی که در طبقات اضافی صرف نموده، بپردازد.
- زمین مواتی که به قصد تبدیل آن به باغ میوه احیا شده است، آنچه که از درآمد در آن هزینه شده، خمس آن باید پرداخت شود.

#### • در شراکت:

۱. واجب است هر یک از شرکا، خمس سهام خود را بپردازد، بنابراین افرادی که اقدام به تأسیس مدرسه‌ی خصوصی (غیر انتفاعی) می‌کنند بر هر یک از آنها واجب است خمس آنچه که به عنوان سرمایه‌ی شرکت می‌پردازند را پرداخت نمایند، همچنین واجب است هنگامی که سود حاصل از سرمایه‌ی مشترک را دریافت می‌کنند خمس مازاد بر مؤونه از سهم خود را سر سال خمسی بپردازند.

۲. پرداخت خمس سرمایه‌ی شرکت و سود حاصل از آن، تکلیف هر یک از اعضا نسبت به سهم خود از مجموع دارایی شرکت است، و انجام این کار توسط مسؤول هیأت اداری آن، متوقف بر کسب اجازه و وکالت از سهامداران شرکت است.

۳. پس از آن که هر یک از اعضا، خمس سهم خود از سرمایه‌ی شرکت را پرداخت کرد دیگر مجموعه‌ی سرمایه، دوباره خمس ندارد.

#### • در صندوق قرض الحسنه:

۱. اگر هر یک از افراد سهامدار آن علاوه بر مبلغی که در ابتدای تشکیل صندوق پرداخته بایستی هر ماه برای افزایش موجودی صندوق مبلغی را بپردازد، چنانچه هر یک از آنها سهم شراکت خود را از منفعت کسب یا از حقوق خود بعد از پایان سال خمسی پرداخته باشد واجب است خمس آن را بپردازد، ولی اگر آن را در بین سال داده است در صورتی که دریافت آن برای او در پایان سال خمسی وی ممکن باشد باید خمس آن را در پایان سال بدهد و در غیر این صورت هر وقت آن را دریافت کرد باید خمس آن را پرداخت کند.

۲. اگر سرمایه‌ی آن، ملک شخصی اشخاص به نحو اشتراک باشد، سود حاصل از آن نسبت به سهم هر یک از اعضا، ملک شخصی او خواهد بود و باید خمس آن را در زاید بر مؤونه‌ی سالش بپردازد، ولی اگر سرمایه‌ی صندوق ملک شخص یا اشخاص نباشد، مثل این که از مال وقف عام و مانند آن باشد سود حاصل از آن خمس ندارد.

ب) محل تجاری جزو سرمایه است و واجب است خمس آن پرداخت شود و کسی که توان پرداخت آن را ندارد می‌تواند بعد از دستگردان با ولی امر خمس یا وکیل او به تدریج بپردازد.  
ج) سرقفلی جزو سرمایه است و از این رو خمس دارد.

## ۲. ابزار و آلات کار

ابزار و آلات کار حکم سرمایه دارد که اگر از درآمد کسب تهیه شود خمس دارد، بنابراین ماشینی که برای انجام امور مربوط به کار و کسب تهیه شده واجب است خمس آن پرداخت شود.

## ۳. رشد و نمو سرمایه

۱. کالایی که افزایش قیمت پیدا کرده و کسی هست که در طول سال آن را بخرد ولی فرد برای این که سود بیشتری ببرد آن را تا پایان سال نفروخته است باید با رسیدن سال خمسی، خمس افزایش قیمت آن را بپردازد، ولی کالایی که تا سر سال فروخته نشده و مشتری برای خرید آن پیدا نشده است، در حال حاضر پرداخت خمس افزایش قیمت آن واجب نیست بلکه افزایش قیمت جزء درآمد سالی است که امکان فروش فراهم شود.

۲. اگر کالایی را با مال مخمس به قصد فروش بخرد و بعد از مدتی آن را بفروشد، آن مقدار که بیشتر از قیمت خرید است جزو منفعت کسب محسوب می‌شود که بایستی خمسی زاید بر مؤونه‌ی سال را بپردازد.

## ۴. پس انداز

الف) درآمدی که پس انداز می‌شود سر سال خمسی، خمس دارد مگر این که تهیه‌ی لوازم ضروری زندگی متوقف بر پس انداز در آمد سال باشد و بنا داشته باشد پس اندازها را در آینده‌ی نزدیک مثلاً چند روز پس از سال خمسی، صرف موارد مذکور کند که در این صورت خمس ندارد.

### توجه:

- کسی که نیاز به تهیه‌ی مایحتاج زندگی مانند یخچال دارد و استطاعت خرید آن را یکجا ندارد و ماهیانه پولی را پس انداز می‌کند تا وقتی که پول به حد لازم رسید آن را خریداری نماید، اگر پول پس انداز شده جهت تهیه‌ی مایحتاج زندگی در آینده‌ی نزدیک نیاز باشد خمس ندارد.

ب) هر مقدار که از منفعت کسب، پس انداز می شود یک بار به آن خمس، تعلق می گیرد و پس انداز آن در بانک به صورت قرض الحسنه موجب سقوط خمس آن نمی شود.

## ۵. مطالبات

۱. طلبهایی که شخص بابت فروش نسیه کالا یا اجرت کار دارد اگر سر سال خمسی قابل دریافت باشد- هر چند هنوز آن را نگرفته باشد- پرداخت خمس آن سر سال واجب است و در غیر این صورت جزو درآمدهای سال دریافت محسوب می شود، بنابراین:

۱. حقوق ماهیانه کارمندان که پرداخت آن توسط دولت چند سال به تأخیر افتاده هنگام دریافت، جزو درآمدهای سال دریافت محسوب می شود نه سال انجام کار و در مقدار زائد بر مخارج سال دریافت خمس واجب است.

۲. کارمندی که سر سال خمسی آنها در پایان ماه اسفند است و حقوق خود را چند روز زودتر از سر سال خمسی می گیرند، اگر حقوق را تا آخر سال خمسی در مؤونه مصرف نکنند بایستی خمس آن مقدار که در مقابل آن کار انجام داده اند، بپردازند.

۳. شخصی که مبلغی را قرض می دهد، اگر مال قرضی را از درآمد سالیانه کارش و قبل از پرداخت خمس آن قرض داده است در صورتی که بتواند تا آخر سال قرضش را از بدهکار بگیرد واجب است که هنگام رسیدن سال خمسی اش خمس آن را بپردازد و اگر نتواند قرض خود را تا پایان سال بگیرد فعلاً پرداخت خمس آن واجب نیست لیکن هر وقت آن را وصول کرد باید خمس آن را بدهد.

## ۶. طلای مسکوک

طلای مسکوک در صورتی که جزو منفعت کسب محسوب شود حکم سایر درآمدهای کسب را در وجوب خمس دارد.

## ۷. حقوق بازنشستگی

حقوق بازنشستگی در صورتی که از مخارج سال اضافه بیاید پرداخت خمس آن واجب است.

## ۸. کفن

فردی که کفنی را خریده و چند سال مانده بایستی خمس قیمت خرید آن را بپردازد.

## ۹. نمونه‌هایی از موارد انطباق مؤونه

### ۱. کالاهای مصرفی بی دوام و با دوام

کالاهای مصرفی بی دوام از قبیل قند، شکر، برنج، روغن، و مانند آن که دراحتیاجات روزانه‌ی زندگی مصرف می‌شود اگر از درآمد سال به منظور مصرف سالانه خریداری کند و به مصرف برساند مؤونه به حساب می‌آید و خمس ندارد و هر مقدار از آن را که در انتهای سال مصرف نکند مؤونه نیست و بایستی خمس آن را بپردازد، و اما کالاهای مصرفی با دوام از قبیل خانه‌ی مسکونی، لوازم خانگی، اتومبیل شخصی، زیور آلات زنانه و مانند آن که هنگام استفاده عین آنها باقی می‌ماند (و به عبارت دیگر بهره‌دهی آن مدت‌دار است) و به عنوان نیاز زندگی از درآمد خریداری و استفاده می‌شود مؤونه است و خمس ندارد.

#### توجه:

- ملاک عدم وجوب خمس در کالاهای مصرفی با دوام، صدق عنوان نیاز به آنها مطابق با شأن عرفی مناسب با انسان است، هر چند در طول سال از آنها استفاده نشود، بنابراین اگر فرش و ظروف اتفاقاً در طول سال مورد استفاده قرار نگیرد ولی برای استفاده‌ی میهمان به آنها نیاز باشد خمس ندارد، ولی معیار در کالاهای مصرفی بی‌دوام، مصرف است که هر چه از مصرف سالانه‌ی آنها زیاد بیاید خمس دارد.
- کتابی که از چندین جلد تشکیل شده (مانند وسائل الشیعه) اگر مجموع آن مورد نیاز باشد و یا خرید جلدی که به آن احتیاج است متوقف بر خرید دوره‌ی کامل آن باشد خمس ندارد و در غیر این صورت باید خمس مجلداتی که الآن مورد نیاز نیست پرداخت شود، و صرف خواندن یک صفحه از هر جلد کتاب، برای ساقط شدن خمس کافی نیست.
- خانه‌ی مسکونی مورد نیاز مؤونه است، بنابراین ساختمان سه طبقه‌ی صاحب آن در یک طبقه، خودش و در دو طبقه‌ی دیگر فرزندان‌ش زندگی می‌کنند خمس ندارد.
- اتومبیلی که از درآمد بین سال جهت استفاده‌ی شخصی و رفع نیازهای زندگی تهیه شده و جزو احتیاجات مناسب با شأن عرفی شخص باشد مؤونه است و خمس ندارد. بلی اگر برای کسب و کار باشد، مثل تاکسی، وانت، مینی‌بوس، اتوبوس حکم ابزار کار را در وجوب خمس خواهد داشت.
- داروهایی که از درآمد بین سال خرید شده و بدون فاسد شدن تا سر سال خمسی باقی مانده است، اگر خرید آنها جهت استفاده در مواقع نیاز باشد و در معرض احتیاج هم باشد مؤونه است و خمس ندارد.

### ۲. مایحتاجی که از درآمد تدریجی تهیه می‌شود

مایحتاجی از قبیل لوازم خانگی، جهیزیه، ساختمان مسکونی و مانند آن که شخص نمی‌تواند هنگام نیاز یکباره خریداری کند مگر آن که از درآمد سنوات بعد به تدریج تهیه و برای زمان احتیاج نگهداری نماید، آن مقدار که هر سال به اندازه‌ی شأن عرفی خود تهیه می‌کند مؤونه است و خمس ندارد.

#### توجه:

- اگر در منطقه‌ی رسم بر این باشد که خانواده‌ی داماد اقدام به تهیه و تأمین اثاثیه و لوازم خانه کنند و به مرور زمان و به تدریج به تهیه‌ی آن لوازم بپردازند و سال بر آنها بگذرد، در صورتی که تهیه‌ی اثاث و لوازم زندگی برای آینده عرفاً جزو مؤونه محسوب شود خمس ندارد.



- شخصی که خانیهی برای سکونت ندارد ولی مالک قطعهی زمینی است که یک سال یا بیشتر بر آن گذشته و نمی‌تواند آن را بسازد، در صورتی که زمین را برای ساخت مسکن مورد نیاز در آن، از درآمد بین سال خریده باشد تا آن را نفروخته است، خمس آن واجب نیست، ولی اگر آن را از درآمد سال به قصد فروش و مصرف پول آن برای ساخت خانه خریده باشد پرداخت خمس آن واجب است.
- در عدم وجوب خمس در زمینی که برای ساخت مسکن بدان نیاز دارد، فرقی بین این که یک قطعه باشد یا چند قطعه، و یا یک مسکن باشد یا چند مسکن وجود ندارد، بلکه ملاک، صدق عنوان نیاز به آن به مقتضای موقعیت و شأن عرفی وی و همچنین وضع مالی شخص برای ساخت تدریجی آن است.
- فردی که خانیهی ملکی برای سکونت ندارد و از درآمد بین سال زمینی خریده تا در آن خانیهی برای خودش بسازد چنانچه شروع به ساختن کند ولی قبل از اتمام آن، سال خمسی برسد آنچه در مصالح ساختمان مصرف کرده، خمس ندارد.

### ۳. پرداخت بدهی

بدهی پرداخت نشده- چه بدون مدت باشد و چه مدت‌دار، چه بر اثر قرض گرفتن باشد و یا بر اثر خرید نسبی کالا- از درآمد سالانه استثنا نمی‌شود مگر این که برای تأمین هزینه‌های سال درآمد باشد که از درآمد سال مقداری را که می‌خواهد صرف بدهی خود کند استثنا می‌شود و به معادل آن از درآمد سالانه، خمس تعلق نمی‌گیرد، ولی اگر برای بدهی‌های سالهای قبل باشد، هر چند صرف درآمد سالانه برای پرداخت آن جایز است ولی اگر تا پایان سال پرداخت نشود از درآمد سالانه استثنا نمی‌شود، بنابراین:

۱. بر کارمندی که گاهی مقداری مال از مخارج سالانه‌ی آنها زیاد می‌آید خمس تمام درآمد باقیمانده واجب است، هر چند بدهی‌های نقدی و قسطی داشته باشند. بلی اگر بدهی بر اثر قرض کردن در طول سال برای مخارج همان سال یا خرید بعضی از مایحتاج سال به صورت نسبی باشد در صورتی که بخواهند دین خود را از منافع همان سال ادا نمایند مقدار دین از باقیمانده‌ی درآمد آن سال استثنا می‌شود.

۲. اقساط بدهی مسکن و مانند آن را هر چند می‌توان از درآمد کسب همان سال پرداخت کرد، ولی در صورت عدم پرداخت، از درآمد آن سال استثنا نمی‌شود بلکه به باقیمانده‌ی درآمد سر سال خمسی، خمس تعلق می‌گیرد.

۳. بدهی که جهت غیر مؤونه (مثل بدهکاری بابت کفارات) بوده، هر چند صرف درآمد سالانه برای پرداخت آن جایز است، ولی اگر تا پایان سال پرداخت نشود از منفعت کسب سالی که در آن بدهی حاصل شده استثنا نمی‌شود و پرداخت خمس درآمد سالانه کسب که از مخارج آن سال زیاد آمده واجب است.

### ۴. پیش پول اجاره و مانند آن

۱. پول پیشی که مستأجر به موجر می‌دهد، اگر از منفعت کسب مستأجر باشد بعد از گذشت سال خمس دارد و هر وقت مستأجر بتواند آن را از موجر بگیرد باید خمس آن را بپردازد

۲. مبلغی که در حال حاضر افرادی که قصد تشریف به حج یا عمره را دارند باید برای حفظ نوبت، مطابق قرارداد مضاربه به بانک بسپارند و سودی نیز به آن تعلق می‌گیرد و زمانی که پس از حدود سه سال نوبت تشریف آنها فرا رسد اصل پول و سود آن را

دریافت کرده به سازمان حج و زیارت می‌سپارند و به عمره و حج مشرف می‌شوند، اگر در همان سال خمسی سپرده گذاری به حج بروند خمس ندارد ولی اگر نوبت حج آنها پس از آن سال خمسی است به اصل سپرده اگر از درآمد کسب غیر مخمس بوده خمس تعلق می‌گیرد اما سود حاصله اگر پیش از سال عزیمت به سفر حج قابل وصول نباشد جزو درآمد سال وصول محسوب می‌شود که اگر در همان سال هزینه شود خمس ندارد.

۳. پولی که برای خرید کتاب از نمایشگاه بین‌المللی کتاب در تهران قبل از تحویل آن پرداخت شده، ولی هنوز کتابها ارسال نشده است خمس ندارد به شرطی که کتابهای مزبور، مورد نیاز و به مقدار متناسب با شأن عرفی شخص بوده باشد.

## ۱۰. نحوه‌ی محاسبه‌ی خمس در آمد و پرداخت آن

### ۱. زمان تعلق خمس

زمان تعلق خمس درآمد، همان وقتی است که درآمد به دست می‌آید ولی پرداخت خمس تا یک‌سال مهلت داده شده است، از این رو مالک مجاز است خمس خود را قبل از پایان سال بپردازد، همچنین می‌تواند سال خمسی خود را با اجازه ولی امر خمس، جلو یا عقب بیندازد به شرطی که مدت گذشته را حساب کند و این کار موجب ضرر وارد شدن به صاحبان خمس نشود.

توجه:

- اگر شخصی سکه طلا به قصد فروش خریداری نماید، قیمت خرید و همچنین ترقی قیمت آن در سر سال خمسی متعلق خمس می‌شود ولو نفروخته باشد و اگر به قصد فروش نخریده باشد، فقط قیمت خرید خمس دارد.

### ۲. کسر هزینه‌ی درآمد

آنچه را که از درآمد سال در راه به دست آمدن سود و در بین فعالیت اقتصادی هزینه می‌کند، از قبیل مخارج حمل و نقل، خسارات وارده، کرایه‌ی مغازه و ابزار و آلات، اجرت دلال و کارگر، مالیات و مانند آن، از درآمد همان سال استثنای می‌شود و خمس ندارد.

### ۳. عدم تعلق خمس درآمد به مؤونه (هزینه‌ی سالانه)

خمس درآمد به مؤونه تعلق نمی‌گیرد یعنی آنچه از درآمد، در بین سال صرف احتیاجات و لوازم زندگی می‌شود خمس ندارد و تنها آنچه در پایان سال اضافه می‌ماند خمس دارد و باید مورد محاسبه قرار گیرد.

### ۴. کسر مؤونه‌ی سال از درآمد همان سال

مؤونه‌ی هر سال از درآمد همان سال کسر شده (به مصرف می‌رسد) نه سال قبل و بعد، بنابراین اگر در یک سال درآمدی عاید او نشد نمی‌تواند مؤونه‌ی آن سال را از درآمدهای حاصل از سال قبل و بعد کسر کند.

## ۵. عدم اشتراط صرف مؤونه از درآمد به نداشتن مال دیگر

در صرف مؤونه از درآمد شرط نیست شخص، مال دیگری غیر از درآمد نداشته باشد، بلکه اگر مالی غیر از درآمد داشته باشد که خمس به آن تعلق نمی‌گیرد و یا در صورت تعلق پرداخت شده می‌تواند مؤونه‌ی خود را از درآمد بردارد و به مصرف برساند. بلی اگر درآمد سال به طور مشترک با مال مخمس در مؤونه مصرف شود واجب است که خمس باقیمانده را در پایان سال به نسبت غیر مخمس به مخمس بپردازد و مجاز نیست چیزی از درآمد سال را جای مال مخمسی که مصرف کرده استشنا کند، مثلاً برنجی را که خمس آن را پرداخته اگر مصرف کند نمی‌تواند معادل آن از برنج جدید را از خمس استشنا کند، بنابراین آنچه را که از برنج جدید مصرف مؤونه‌ی سال خود کرده خمس ندارد و آنچه که از آن تا سر سال خمسی باقی مانده خمس دارد.

## ۶. داشتن حساب سال خمسی

افرادی که درآمد شخصی هر چند به مقدار کم داشته باشند - خواه مجرد یا متأهل - واجب است که سال خمسی داشته و درآمد سالانه‌ی خود را محاسبه نمایند تا در صورتی که چیزی از درآمد تا پایان سال باقی ماند خمس آن را بپردازند. البته حساب سر سال خمسی و محاسبه‌ی درآمد سالانه واجب مستقلاً نیست، بلکه راهی برای شناخت مقدار خمس است و وقتی واجب می‌شود که انسان بداند خمسی به او تعلق گرفته ولی مقدار آن را نمی‌داند، اما اگر از منفعت کسب چیزی نزد او نماند و همه‌ی آن در مؤونه‌ی زندگی مصرف شود خمسی به وی تعلق نمی‌گیرد تا آن را حساب کند.

### توجه:

- زن و شوهری که حقوق خود را به طور مشترک در امور منزل مصرف می‌کنند واجب است هر یک از آنها سال خمسی مستقلی به حساب درآمد خودش داشته و هر کدام خمس باقیمانده‌ی حقوق و درآمد سالانه‌ی خود را در پایان سال خمسی بپردازد، همچنین خانم خانه‌داری که همسرش سال خمسی دارد که در آن هنگام خمس اموال خود را می‌پردازد و وی نیز گاهی درآمدی دارد واجب است بر او که زمان دستیابی به اولین درآمد سال را، ابتدای سال خمسی خود قرار دهد و هر چه را در طول سال از منفعت کسب خرج مصارف شخصی خود، مثل زیارت، هدیه و مانند آن می‌کند خمس ندارد و هر چه از منفعت کسب سال، از مؤونه‌ی سالانه‌اش تا سر سال زیاد بیاید واجب است که خمس آن را بپردازد.
- انسان می‌تواند خودش خمس مالش را حساب نموده و سپس آنچه را بر او واجب است را به ولی امر خمس یا وکیلش بپردازد.

## ۷. تعیین مبدأ سال خمسی

شروع سال خمسی نیاز به تعیین از سوی خود مکلف ندارد (و به عبارت دیگر ابتدای سال خمسی با تعیین از جانب مکلف مشخص نمی‌شود) بلکه یک امر واقعی است که خود به خود بر اساس چگونگی حصول درآمد سالانه متعین می‌شود، بنابراین ابتدای سال خمسی امثال کارگران و کارمندان از اولین روز امکان دریافت اولین درآمد از درآمدهای کار و کارمندی است، و سال خمسی تجار و مغازه‌داران از تاریخ شروع به خرید و فروش، و سال خمسی امثال کشاورزان از تاریخ برداشت اولین محصول کشاورزی شروع می‌شود.

## توجه:

- همانطور که در بالا گفتیم شروع سال خمسی حقوق بگیران اعم از کارگران و کارمندان و غیره همان روز اولی است که مزد یا حقوق خود را دریافت می‌کنند و یا می‌توانند دریافت نمایند نه روز شروع به کار.

## ۸. آزادی در انتخاب سال خمسی

سال خمسی را می‌توان قمری یا شمسی قرار داد و مکلف در انتخاب آن آزاد است.

## ۹. نحوه‌ی محاسبه‌ی خمس سرمایه و پرداخت آن

برای محاسبه‌ی خمس سرمایه، ابتدا هر چه کالا و پول نقد وجود دارد را در سر سال خمسی حساب، و قیمت‌گذاری کرده خمس آن را می‌پردازند، سپس در سال بعد مجموعه‌ی آن را با سرمایه‌ی اصلی می‌سنجند اگر چیزی اضافه بر سرمایه موجود باشد سود محسوب می‌شود و به آن خمس تعلق می‌گیرد و اگر چیزی اضافه بر سرمایه‌ی اولیه افزوده نشده باشد پرداخت خمس واجب نیست، مثلاً فردی که سرمایه‌اش نود و هشت رأس گوسفند و مقداری پول نقد بوده که خمس آنها را پرداخت کرده، اگر سر سال خمسی مجموع قیمت گوسفندهای موجود با اموال نقدی که دارد بیشتر از مجموع قیمت نود و هشت رأس گوسفند با پول نقدی باشد که قبلاً خمس آن را پرداخته، مقدار زائد خمس دارد.

## توجه:

- واجب است در محاسبه‌ی خمس سرمایه، کالاها و اجناس (سرمایه‌ی غیر نقدی) را به هر صورت ممکن هر چند با تخمین، تعیین قیمت کرد و ترک این کار به دلیل مشکل بودن جایز نیست.
- اگر مالی که خمس ندارد از قبیل جایزه و مانند آن با سرمایه مخلوط شود، در پایان سال خمسی جایز است که آن را از سرمایه استثنا کرد و سپس خمس بقیه‌ی اموال را پرداخت. مگر آنکه سرمایه او به گونه‌ای باشد که مؤونه خود را از آن برمی‌دارد مانند مغازه دار، در این صورت هر مقدار که از سرمایه برای هزینه خود برداشته بدون اینکه نیست برداشت از سرمایه داشته باشد، به نسبت میان مال خمسی و غیر خمسی توزیع می‌شود.

## ۱۰. شک در صحت محاسبه‌ی خمس درآمد

کسی که در صحت حساب خمس درآمد سالهای گذشته شک دارد به آن اعتنا نکند و پرداخت مجدد خمس بر او واجب نیست. بلی اگر در درآمد شک داشته باشد که آیا جزو درآمد سالهای قبل است که خمس آن پرداخت شده یا جزو درآمد امسال است که خمس آن داده نشده بر وی واجب است که احتیاطاً خمس آن را بپردازد، مگر این که احراز کند که خمس آن را قبلاً پرداخته است.

## ۱۱. شک در پرداخت خمس

کسی که شک دارد خمس چیزی را داده است یا نه، اگر مشکوک از چیزهایی باشد که خمس به آن تعلق گرفته واجب است یقین به پرداخت خمس پیدا نماید.

## ۱۲. مصالحه

در مواردی که افراد نمی‌دانند خمس به درآمد آنها تعلق گرفته است یا نه، مثل این که یقین دارند خانه‌ی مسکونی خود را با درآمد کسب خریدند ولی نمی‌دانند که آیا درآمد کسب را در بین سال صرف خرید آن کرده‌اند یا پس از پایان سال پیش از پرداخت خمس، واجب است با ولی امر خمس یا وکیل او مصالحه نمایند.

### توجه:

- خمس قطعی قابل مصالحه نیست. (مصالحه در موارد مشکوک صورت می‌پذیرد).

## ۱۳. دستگردان

در مواردی که خمس بر افراد واجب است و در حال حاضر توان پرداخت آن را ندارند باید خمسی که بر عهده دارند را با ولی امر خمس یا وکیل او دستگردان کنند تا بعداً آن را به تدریج بر حسب استطاعت خودشان از جهت مقدار و زمان بپردازند.

### توجه:

- فردی که مبلغی را به عنوان خمس مالی که متعلق خمس نبوده پرداخته است، اگر آن مبلغ در مصارف شرعی آن مصرف شده، بابت خمس مالی که فعلاً بدهکار است حساب نمی‌شود. بلی اگر عین آن موجود باشد می‌تواند آن را مطالبه کند.
- تحویل خمس و سایر حقوق شرعی از طریق بانک اشکال ندارد، بنابراین فردی که انتقال عین خمس به ولی امر خمس یا وکیل او برایش مشکل است می‌تواند آن را از طریق بانک حواله کند، هر چند مالی که از بانک گرفته می‌شود عین مالی که به بانک پرداخت شده نیست.

# خمس معدن - گنج - مال حلال مخلوط به حرام - مصرف خمس -

## مسائل متفرقه‌ی خمس

### ۱. خمس معدن

معادنی که توسط شخص خاصی یا با مشارکت اشخاص با یکدیگر استخراج می‌شود خمس در آن واجب است، مشروط بر این که آنچه آن شخص استخراج کرده و یا سهم هر یک از اشخاص که با مشارکت با یکدیگر اقدام به استخراج کرده‌اند بعد از کم کردن هزینه‌های استخراج و تصفیه، به مقدار بیست دینار طلا یا دویست درهم نقره یا معادل قیمت یکی از آن دو باشد.

#### توجه:

- از شرایط وجوب خمس در معادن این است که شخص یا اشخاصی با مشارکت با یکدیگر آن را استخراج کنند، مشروط بر این که سهم هر یک به حد نصاب برسد و آنچه استخراج شده، ملک آنها شود، و معادنی که دولت استخراج می‌کند، نظر به این که ملک خاص شخص یا اشخاص نیست، بلکه ملک جهت است لذا شرط وجوب خمس را دارا نیست و در نتیجه جایی برای وجوب خمس بر دولت و حکومت باقی نمی‌ماند.

### ۲. گنج

میزان درباره‌ی گنجی که افراد در زمینی که مالک آن هستند پیدا می‌کنند، مقررات نظام جمهوری اسلامی است، بنابراین اگر مقداری سکه‌ی نقره که تاریخ آن به حدود صد سال پیش بر می‌گردد از زیر خاک ساختمان ملکی شخصی پیدا شود بایستی در این مورد به مقررات جمهوری اسلامی رجوع کنند.

### ۳. مال حلال مخلوط به حرام

فردی که یقین به وجود مال حرام در اموالش دارد در صورتی که مقدار دقیق آن را نداند و صاحب آن را هم نشناسد، راه حلال کردن آن اموال این است که خمس آن را بپردازد، ولی اگر شک در مخلوط شدن مال حرام با اموال خود داشته باشد چیزی بر عهده‌ی او نیست.

#### توجه:

- فردی که با خانواده‌ی زندگی می‌کند که اهل خمس و زکات نیستند و اموالشان مخلوط با ریاست تا یقین به حرمت این اموال پیدا نکرده می‌تواند از آن استفاده کند. (درست است که یقین دارد که اهل خمس و زکات نیستند و اموالشان مخلوط با ریاست، ولی لازم‌آش یقین به حرمت اموالی که او در آن تصرف می‌کند نیست). البته اگر یقین به حرام بودن آنچه از اموال که او مصرف می‌کند داشته باشد استفاده از آن برای او جایز نیست مگر آن که جدایی از خانواده و قطع رابطه با آنان برایش حرجی باشد که در این صورت استفاده از اموال مخلوط به حرام آنان اشکال ندارد ولی ضامن خمس مال دیگران که در اموال مورد مصرف او وجود دارد می‌باشد.

## ۴. مصرف خمس

### ۱. سهم مبارک امام(ع) و سهم سادات

۱. خمس به دو قسمت مساوی تقسیم می‌شود: یک قسمت آن سهم مبارک امام(ع) است و قسمت دیگر سهم سادات.
۲. منظور از امام(ع)، امام معصوم هر عصر است که در زمان ما پیشوای دوازدهم امام مهدی حضرت صاحب الامر(عج) هستند. منظور از سادات هم کسانی‌اند که از طرف پدر انتساب به جناب هاشم جد پیامبر(ص) داشته باشند. (توضیح بیشتر خواهد آمد).
۳. سهم مبارک امام(ع) در زمان ما که دسترسی به آن بزرگوار(عج) نیست به طور کلی در اختیار ولی امر مسلمین است تا در مصارفی که مورد رضای امام(ع) است از مصالح مسلمین و مخصوصاً اداره‌ی حوزه‌های علمیه و مانند آن مصرف کند. اختیار سهم سادات نیز مانند سهم مبارک امام(ع) مربوط به ولی امر مسلمین است، بنابراین کسی که بر عهده‌ی او و یا در مال وی مقداری حق امام(ع) یا سهم سادات باشد باید آن را به ولی امر خمس یا وکیلی که از طرف او اجازه دارد تحویل دهد و اگر می‌خواهد آن را در یکی از موارد مقرر از قبیل تهیه و توزیع کتابهای مفید و لازم دینی، ازدواج سادات نیازمند، پرداخت قبض آب و برق ایشان و مانند آن مصرف کند باید ابتدا راجع به آن اجازه بگیرد.
۴. مقلدین هر یک از مراجع محترم تقلید «دامت برکاتهم» اگر در پرداخت سهمین مبارکین به استناد فتوای مرجع تقلید خود عمل کنند موجب براءت ذمه می‌شود.

### توجه:

- سهم مبارک امام(ع) و سهم سادات قابل بخشش نیست.
- تجارت با حقوق شرعی (از قبیل خمس و زکات) که واجب است به مصرف موارد مقرر شرعی آن برسد و خودداری از مصرف آن، هر چند به قصد استفاده از منافع آن در یک مؤسسه‌ی فرهنگی باشد بدون اجازه‌ی ولی امر خمس اشکال دارد و در صورتی که با آن تجارت شود سود حاصل تابع سرمایه است که باید در همان موارد مصرف سرمایه صرف شود و خمس ندارد:
- کسی که در اجازه‌ی فردی که مدعی اجازه (از طرف ولی امر خمس) است شک دارد می‌تواند به صورت محترمانه از آن فرد بخواهد که اجازه‌ی خطی خود را به او نشان دهد و یا از او قبض رسید را که مهر ولی امر خمس بر آن خورده درخواست کند چنانچه او طبق اجازه‌ی بی که از طرف ولی امر خمس دارد عمل کرده عملش مورد تأیید است.
- گرفتن سهم امام(ع) و سهم سادات برای کسی که شرعاً مستحق نبوده و مشمول مقررات شهریه‌ی حوزه هم نباشد، جایز نیست.

### ۲. شرایط کسانی که می‌شود به آنان سهم سادات داد

۱. سیادت (سید بودن).
۲. ایمان (شیعه‌ی دوازده امامی بودن).
۳. فقر (فقیر بودن).

۴. واجب النفقه نبودن.

۵. در راه معصیت صرف نکردن.

۶. اهل معصیت به طور آشکارا نبودن.

### ۱. سیادت:

۱. سیدی جایز است از سهم سادات استفاده کند که از طرف پدر انتساب به جناب هاشم جد پیامبر(ص) داشته باشد، بنابراین همه‌ی سادات علوی و عقیلی و عباسی که هاشمی هستند حق استفاده از مزایای خاص سادات هاشمی دارند.

۲. کسی که از طرف پدر به عباس بن علی بن ابی طالب(ع) منسوب است سید علوی می‌باشد.

۳. گرچه منتسبین به پیامبر اکرم(ص) از طرف مادر هم از اولاد رسول اکرم(ص) محسوب می‌شوند، ولی ملاک ترتیب آثار و احکام شرعی سیادت با انتساب از طرف پدر است.

### ۳. فقر:

۱. ساداتی که دارای شغل و کسبی هستند، اگر درآمد آنان برای زندگی‌شان به طور متعارف و مناسب با شأن عرفی‌شان کافی باشد، مستحق خمس نیستند.

۲. خانواده‌ی ساداتی که پدرشان در پرداخت نفقه‌ی آنان کوتاهی می‌کند اگر نمی‌توانند نفقه‌ی خود را از پدر خود بگیرند جایز است به مقدار نفقه از سهم سادات به آنان داده شود.

۳. سادات نیازمند اگر علاوه بر خوراک و پوشاک، به چیز دیگری که مناسب حالشان است نیاز داشته باشند جایز است به مقدار رفع نیاز از سهم سادات به آنان پرداخت شود.

۴. زن سیده‌یی که شوهرش بر اثر فقر نتواند نفقه‌ی او را بدهد و او هم شرعاً فقیر باشد می‌تواند برای رفع نیازش سهم سادات بگیرد و آن را برای خود و فرزندان و حتی شوهرش مصرف کند.

### ۴. واجب النفقه نبودن:

به کسی که واجب النفقه است نمی‌توان خمس داد، مثلاً انسان نمی‌تواند به پدر و مادر فقیرش که توانایی کمک به آنان را دارد خمس خود را بدهد.

### ۵. مسایل متفرقه‌ی خمس

۱. تصرف در مالی که شک دارد خمس به آن تعلق گرفته یا نه اشکال ندارد.



۲. خوردن غذای کسی که اهل خمس نیست اشکال ندارد.

۳. اگر صاحب مغازه نداند مشتری که با او معامله می‌کند خمس مالش را پرداخته است یا نه، چیزی بر عهده‌ی او نیست و تحقیق هم لزومی ندارد.

۴. معاشرت با مسلمانانی که به امور دینی به خصوص نماز و خمس پایبند نیستند، اگر مستلزم تأیید ایشان در عدم التزام به امور دینی نباشد اشکال ندارد مگر آن که ترک معاشرت با آنان مؤثر در اهتمام ایشان به امور دینی باشد که در این صورت واجب است که معاشرت به طور موقت از باب نهی از منکر ترک شود.

۵. اگر شخصی اموال خود را طبق اجازه‌ی کسی که واجب بوده حقوق شرعی خود را به او تسلیم نماید به نیت پرداخت حقوق شرعی که بر عهده داشت برای تأسیس مدرسه و مانند آن به مصرف رسانده است حق پس گرفتن و تصرف مالکانه در آن ندارد.

۶. شخصی که برای رفتن به حج استحبابی مبلغی را به حساب سازمان حج واریز کرده، ولی قبل از تشریف به زیارت خانه‌ی خدا، از دنیا رفته است، فیش حجی که در قبال مبلغی که به حساب سازمان حج واریز کرده، دریافت نموده، به قیمت فعلی‌اش از ترکه‌ی او محسوب می‌شود، و اگر حج بر ذمه ندارد و وصیت به حج هم نکرده صرف آن در حج نیابی برای وی واجب نیست، و پرداخت خمس مبلغ پرداختی بابت آن فیش اگر از پولی که خمس به آن تعلق گرفته ولی پرداخت نشده باشد، واجب است.